

ანტონ ლორთქიფანიძე

ქუთაისის ილია ჭავჭავაძის სახელობის სამეცნიერო ბიბლიოთეკა დაარსდა 1873 წელს, ანტონ ლორთქიფანიძის მიერ.

ანტონ ლორთქიფანიძის ბიოგრაფიულ მონაცემებსა და მის პიროვნულ თვისებებზე საინტერესო ცნობებს იძლევა მისივე ნეკროლოგი, რომელიც დაიბეჭდა გაზეთ "კვალში", 1894 წლის 30 ოქტომბერს (№45). სტატიის ავტორი არის სილოვან (სილოვან ხუნდაძე-რ. წ.).

ნეკროლოგში ნათქვამია, რომ "თ. ანტონ ლორთქიფანიძე გარდაიცვალა 47 წლისა," იქვე აღნიშნულია, "ამ დღეებში უდროით გამოგვესალმა საუკუნოთ კარგად ცნობილი იმერეთში თ. ანტონ ლორთქიფანიძე". რამდენადაც ნეკროლოგი 1894 წლის 30 ოქტომბერს დაიბეჭდა, ე. ი. ანტონი გარდაიცვალა 1894 წლის ოქტომბერში და ამ დროისათვის იყო 47 წლის. შესაბამისად, დაბადებულია 1847 წელს. 1871 ან 1872 წელს (რადგან ავტორი წერს: "თუ არ ვცდებით") მან დაასრულა ოდესის უნივერსიტეტის სრული კურსი და დაბრუნდა სამშობლოში. აქედან მოყოლებული გარდაცვალებამდე ანტონ ლორთქიფანიძე აქტიურად მონაწილეობდა "თავის სამშობლო ქალაქის საქმეებში". ანტონის ინიციატივით ქუთაისში ჩამოყალიბდა სცენის მოყვარეთა საზოგადოება და ხშირად იმართებოდა ქართული წარმოდგენები. ერთ-ერთ სპექტაკლში ("გაყრა") თავადაც მიიღო მონაწილეობა, როგორც მსახიობმა და ყურადღება მიიპყრო ოსტატური თამაშით. იგი ყოველთვის გამოირჩეოდა მაღალი მოქალაქეობრივი პოზიციით: "ცოტა ხანს შემდეგ ის ამოარჩიეს ქალაქის დეპუტატთა და წინააღმდეგა იმდროის გუბერნიის მმართველის თვითმნებელობას. ამ დროს ქალაქის დეპუტატების დაუკითხავათ გაიყიდა რამდენიმე ძვირფასი ნაჭერი მიწა. თ. ანტონ ლორთქიფანიძის მეთაურობით შედგა დეპუტაცია, რომელიც წარუდგა მაშინდელს კავკასიის სამოქალაქო გამგეობის უფროსს ბარონ ნიკოლაის და მოახსენა ქუთაისის საქალაქო საქმეების ცუდი მდგომარეობა. დეპუტაციამ იზუამდგომლა, რომ ქუთაისსაც მინიჭებოდა ახალი საქალაქო თვით-გამგეობა. მთავრობამ კანონიერათ იცნო ეს თხოვნა და თანახმა გახდა".

მცირედი სხვაობით, თითქმის იმავეს ადასტურებს იოსებ იმედაშვილის მიერ შეკრებილი მასალა. იოსებ იმედაშვილი დაზუსტებით გვეუბნება, რომ ანტონ ლორთქიფანიძემ 1872 წელს დაასრულა სწავლა ოდესაში. რაც შეეხება დაბადების თარიღს, სამწლიანი სხვაობა იმედაშვილისა და სილოვანის მონაცემებს შორის. "ანტონ ნიკოლოზის ძე ლორთქიფანიძე დაიბადა 1850 წ. ქუთაისის მაზრაში, ს. გოჩა-ჭიხაიშში. სწავლობდა ქუთაისის გიმნაზიაში, 1872 წელს დაასრულა ოდესის უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი. იღებდა მონაწილეობას იმ დროინდელ სტუდენტთა მოძრაობაში. ქ. ქუთაისის საბჭოს ხმოსანი და ქალაქის თავის მოადგილე. ბოლო ხანებში ეწეოდა კვირილობას. დააარსა ქუთაისში პირველი წიგნთ-საცავ სამკითხველო. დიდი ღვაწლი მიუძღვის

ქუთაისის თეატრის დაარსებაში. ერთ ხანს ტფილისის დასის რეჟისორიც იყო. ამ დარგში მას ეხმარებოდა მისი მეუღლე ელენა, იგივე ლოლა, დიმიტრი ყიფიანის ასული. გარდაიცვალა 1894წ. დაკრძალულია ქუთაისში, წმ. გიორგის ეკლესიაში" (იოსებ იმედაშვილი).

ინტერნეტში, რუსულ ელექტრონულ სამეცნიერო ბაზებში არსებობს ცნობები ანტონ და ელენე ლორთქიფანიძეებზე (სამწუხაროა, მაგრამ ფაქტია, რომ ქართულ ინტერნეტ-სივრცეში ერთი სიტყვაც კი არ არის ნათქვამი ამ პიროვნებების შესახებ): ისინი სახელდებიან, როგორც კავკასიის ხალხოსანთა ორგანიზაციის წევრები, რომლებიც 1876 წელს დაპატიმრებული იყვნენ. ნათქვამია, აგრეთვე, რომ ანტონმა დააარსა ბიბლიოთეკა ქუთაისში. ყოველივე ეს ჩვენთვისაც ცნობილია, ყურადღებას იქცევს ანტონ ლორთქიფანიძის დაბადების თარიღი:

Лордкипанидзе, Антон, князь. Род. ок. 1847 г. Содержал в Кутаисе библиотеку. Принадлежал к революц. кружку, образованному в 1875 г. на Кавказе. Привлечен к дознанию, возникшему в окт. 1876 г., по делу о революц. пропаганде в Тифлисск. и Кутаисск. губ., по обвинению в знании о существовании революцион. кружка и в недонесении. По выс. пов. 26 июля 1878 г. дело о нем разрешено в администр. порядке с заключением в тюрьму в течение месяца.

Справки (Н. Кипиани, В. Лосаберидзе). — Доклады 1878, II, 398—410. — Справ. листок.

მონაცემების წყაროდ მითითებულია - "Деятели революционного движения в России: Библиографический словарь: От предшественников декабристов до падения царизма: [В 5 т.]. - Изд-во Всесоюзного общества политических каторжан и ссыльно-поселенцев, 1927-1934." ინტერნეტში განთავსებულია ლექსიკონის ხუთივე ტომის ელექტრონული ვერსიაც და იქვეა ანოტაცია: ლექსიკონი წარმოადგენს უნიკალურ გამოცემას, უკვე დიდხანია შეფასებულია, როგორც ბიბლიოგრაფიული იშვიათობა. იგი შედგენილია რუსეთის არქივებში დაცულ მასალებზე დაყრდნობით. ჟანდარმერია უდიდესი პასუხისმგებლობით აწარმოებდა თითოეული პოლიტიკურად არასაიმედო პერსონის პირად საქმეს. შეუძლებელია, მათ დაზუსტებით არ სცოდნოდათ ანტონ ლორთქიფანიძის დაბადების თარიღი. ჟანდარმერიის მიერ შედგენილი ოფიციალური დოკუმენტი გაცილებით საიმედოა, ვიდრე იოსებ იმედაშვილის ცნობა. ამასთან სილოვან ხუნდაძეც ხომ 1847 წელს ასახელებს ანტონ ლორთქიფანიძის დაბადების თარიღად.

ანტონ ლორთქიფანიძე აქტიურად იყო ჩაბმული საზოგადო საჭირობორტო დებატებში. იგი შეუნიღბავად აფიქსირებდა თავის შეხედულებებს და გარედან არ უტკერდა საზოგადოებრივ პროცესებს.

ანტონ ლორთქიფანიძე შეუძლალავი რებუტაციით გამოირჩეოდა, ამიტომ ბევრი დაჭფუფება თუ პარტია ცდილობდა ესარგებლა მისი ავტორიტეტით. ზოგადად ანტონის პიროვნებას სილოვან ასე ახასიათებს: "ჩვენი ანტონი ძალიან საყვარელი კაცია, გამცოცხლებელი, შემაქცევარი, ერთი სიტყვით ნამდვილი ჩვენებური დარბაისელი თავადიშვილია, კარგი ამხანაგი, კარგი ძმა, კარგი მეგობარი" - გაისმოდა ყოველგან... მისი სიკვდილი ყველას გულს დასწყვეტს, ვინც კი დაახლოვებით იცნობდა მის მანჯილ-გონებინას და მოსწრებულს სიტყვად

პასუხს. ეს კაცი მართლაც დაბადებული იყო საზოგადო მოღვაწეობისათვის და თუ თავის მკვირცხლი ნიჭის შესაფერი შედეგი არ ჰქონდა მის ცხოვრებას, ბრალი საეხსებო ედება იმ ხელ-ფეხ-შემკვერელს გარემოებას, რომლითაც მოცულია ჩვენი ცხოვრება“.

ნეკროლოგის ბოლოს მოთავსებულია ლექსი, რომელიც ეძღვნება ანტონ ლორთქიფანიძის ხსოვნას. ლექსში კარგად არის წარმოჩენილი ანტონის პიროვნული ღირსებები: კეთილშობილება, მამულიშვილობა, ჩაგრულთა გვერდით დგომა:

“ცხოვრებისაგან დაჩაგრულები,
ვართ სევდით, ჭმუნვით გარემოცული:
ო, გვესალბუნე ჩვეულებრივად,
მკვირცხლ-მახვილ სიტყვით დაგვიტკბე სული!

ურთერთის მტრობა, შური ზღვით იქცა,
გულზე გვევლება შხამისა ზვირთი...
ო, გულკეთილო! ტკბილი საუბრით
შეგვიმსუბუქე ეს მძიმე ტვირთი!“.

გაზეთ “კვალის” იმავე ნომერში (1894 წლის 30 ოქტომბერი, №45) გამოქვეყნებულია აგრეთვე ანტონ ლორთქიფანიძის მეუღლის — ელენე ყიფიანის ნეკროლოგი. “აგერ ოთხი წელი სრულდება, რაც გარდაიცვალა ერთი ჩვენი საუკეთესო ქალთაგანი ელენე ლორთქიფანიძისა, ნეტარ-ხსენებული დიმიტრი ყიფიანის ასული და აქამდის ჩვენდა სამწუხაროდ არა თქმულა რა ჩვენს ჟურნალში“. როგორც ირკვევა, ელენე მეუღლეზე ოთხი წლით ადრე — 1890 წელს გარდაცვლილა. რაც შეეხება დაბადების თარიღს, ისევ რუსული ელექტრონული ბაზები უნდა მოიშველიოთ:

Кипиани, Елена Дмитриевна, дочь действ. статск. советн., двоюродн. сестра Мих. Кипиани. Род. ок. 1855 г. Привлекалась к дознанию, возникшему в окт. 1876 г., по делу о револ. пропаганде в Тифлисск. и Кутаисск. губ., по обвинению в знании и недонесении о существовании кавказск. Пропагандистск. кружка, участницей которого она была. По выс. пов. 26 июля 1878 г. дело о ней разрешено в администр. порядке: приговорена к денежному взысканию в размере 100 рубл., а в случае неуплаты к десятидневному аресту.

Доклады 1878, II, 393–410. — Справ. Листок.

ელენეს დაბადების თარიღში ცოტაოდენი ცდომილება კიდევაც რომ იყოს, როგორც ვხედავთ, იგი სრულიად ახალგაზრდა, დაახლოებით 35 წლისა გარდაცვლილა. საინტერესო მინაწერი აღმოჩნდა ლოლა და მამო ყიფიანების სურათზე, რომელიც ნიკო ნიკოლაძის არქივშია დაცული: “Дочь Дмитрия Кипиани Лола Кипиани вышла замуж за кн. Лордкипанидзе (либерала и хор. оратора), в которого была влюбл. Машико Хелтуплишвили.“ “ელენე ყიფიანი იყო ღირსეული ასული ღირსეულის მამისა. არაფერი კაც საქმე ისე არ დაიწყებოდა, რომ ელენე მისი სული და გული არ გამზღარყო“.

ელენე ყიფიანს არ ჰქონდა მიღებული უმაღლესი განათლება, მაგრამ დაჯილდოებული იყო ბუნებრივი ნიჭიერებით და აღზრდილი გახლდათ საუკეთესო ოჯახში. იგი თბილისში აქტიურ საზოგადოებრივ ცხოვრებას ეწეოდა: ელენეს ინიციატივით, 1873 წელს ჩამოყალიბდა თეატრის მოთამაშეთა დასი, მანვე შექმნა ქართველი ქალბატონებისაგან პატარა წრე. მათი მთავარი საქმიანობა მთარგმნელობითი მუშაობა იყო. ასევე ცდილობდნენ, წერა-კითხვა გასწავლებინათ ქართველი საზოგადოებისათვის. როდესაც ელენე ყიფიანი ესთხოვდა და დასახლდა ქუთაისში, აქაც შეკრიბა ქუთაისელი მანდილოსნები და გაავრცელა როგორც მთარგმნელობითი, ისე პედაგოგიური საქმიანობა-“შედიოდა სხვა-და-სხვა ოჯახებში, ყველას ახალისებდა სამუშაოთ და ვისაც მოკითხვის ბარათის მეტი თავის ღღეში არა დაეწერარა, იმათაც კი აღებინებდა კალამს ხელში“. ქალთა წრესთან ერთად იგი გამოსცემდა ყოველთვიურ სალიტერატურო ჟურნალს “ქართული ბიბლიოთეკა“. ელენესა და მისი მეგობრების ასეთი აქტიური ჩართვა ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების საქმიანობაში გასაკვირი სულაც არ არის, ამ პერიოდში საზოგადოებას თავმჯდომარეობდა დიმიტრი ყიფიანი. ელენე ასევე ღიდ ყურადღებას აქცევდა ქართულ გალობას და ცდილობდა მათ ჩაწერას. “ის ყოველი სწავლის მსურველისათვის გზის მაჩვენებელი და წამახალისებელი იყო, მისგან ფულის მოგროვება, თეატრის გამართვა ღარიბ მოსწავლეთათვის თითქმის შეუძლებელი მოვლენა იყო. ელენე დიმიტრის ასული სიკვდილამდის იყო თავმჯდომარეთ ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლის ღარიბ მოსწავლეთა კომიტეტისა. გადაჭარბებაში ნუ ჩამოგვართმევთ, თუ ვთქვათ, რომ ბევრი ახალთაობიდან მისი გამოზრდილი არიან ტკბილი სიტყვით, ღარიგებით და ფულის მიწოდებით“. როგორც ვხედავთ, ელენე ყიფიანი ხელმძღვანელობდა ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლის ღარიბ მოსწავლეთა კომიტეტს. ამ ღიდ საქმეში მის გვერდით იყვნენ მეუღლე-ანტონ ღორთქიფანიძე და ძმა — ნიკოლოზ ყიფიანი. სიმონ ხუნდაძე თავის მონოგრაფიაში “ღიმიტრი ყიფიანი” გვაწვდის ძალიან საინტერესო ფაქტს: “1880 წ. 17 ნოემბრის თარიღით მეფის მოადგილის მთავარი სამმართველოს გამგის მოვალეობის აღმასრულებელი პესჩუროვი სრულიად კონფიდენციალურად სწერდა დ. ყიფიანს: “ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლის სასწავლებლის საბჭოში შედიან ისეთი პირები, რომელნიც ან პასუხისგებაში იყვნენ მიცემულნი კავკასიის რევოლუციური წრის საქმის გამო ან მასთან ახლოს იდგნენ. ამ პირთა შორის აღნიშნული არიან: ანტონ ღორთქიფანიძე, მისი ცოლი ელენე და ძმა უკანასკნელის ნიკოლოზ ყიფიანი. ღიდი მთავრის მეფის მოადგილის ძმანების წარმოებული ძიების ცნობებით აღმოჩნდა, რომ 1876 წ. ანტონ ღორთქიფანიძე და მისი ცოლი, ნამდვილად იყვნენ პასუხისგებაში მიცემულნი ქუთაისში მანვე პოლიტიკური წრის შედგენის გამო და ნიკოლოზ ყიფიანი კი 1869 წ. უმაღლეს სასწავლებელში მომხდარ არეულობათა გამო გადმოსახლებულ იქმნა სანკტ-პეტერბურგიდან კავკასიაში და იმყოფებოდა პოლიციის თვალყურის ღვენების ქვეშ.

იმ ნათესაობითი ურთიერთობის გამო, რომელიც გაკავშირებს თქვენ აღნიშნულ პირებთან და იმიტომ, რომ არა ჰსურთ, ამ შემთხვევაში, წარმოებული იქნას რაიმე ძალდატანებითი ზომები, მისმა უმაღლესობამ ინება გამოეთქვა სურვილი, რომ მათი მოშორება დაწესებულებიდან მოხდეს მათივე განცხადების თანახმად. ამიტომ ზელმწიფემ, მთავარმარაუხებელმა, იწყა ჩემთვის მოენდო,

რათა გთხოვოთ, თქვენო აღმატებულებავ, მიიღოთ ამ საქმეში სრულიად კონფიდენციალური მონაწილეობა და დაარწმუნოთ ანტონ ლორთქიფანიძე, მისი ცოლი და ნიკოლოზ ყიფიანი, რომ ნებაყოფლობით განაცხადონ უარი აღნიშნული სკოლის საბჭოს წევრთა სახელწოდებაზე“.

ლიმიტრი ყიფიანის საპასუხო წერილში ნათქვამია, რომ “სანკტ-პეტერბურგიდან მოყოლებული ცნობები ამოკრებილია იქ არა ნათელ წყაროდან... ანტონ ლორთქიფანიძეს ბრალდებოდა, რომ მის ბიბლიოთეკაში ოდესღაც დადიოდნენ არაკეთილსაიმედონი, ნიკოლოზ ყიფიანის დანაშაულობა იყო ის, რომ 11 წლის წინათ მან თავის ამხანაგებთან ერთად სთხოვა უნივერსიტეტის გამგებებს, რათა დაეშვათ მათი სასარგებლო ზოგიერთი შერბილება უნივერსიტეტის გამგებლების შინაგან განწესრიგების საქმეში, კენინა ლორთქიფანიძეს კი იმაში, რომ ის ისმენდა პეტერბურგიდან ჩამოსული სტუდენტის, თავისი ბიძაშვილის რაღაც ბოძებებს და არ დაასმინა ის. დანახვა ამაში პოლიტიკური არაკეთილსაიმედობისა ნიშნავს — ჩემი აზრით — მოსაჩვენარის სინამდვილედ აღიარებას.

ლორთქიფანიძეები ცოლი და ქმარი და ყიფიანი, როგორც უნდა იყოს მათი მოწაფეობის დროინდელი ცხოვრება, ამქამად სარგებლობენ თავიანთი წრის პატივისცემით, როგორც შეუბღალავი ზნეობის ადამიანები“.

ლიმიტრი ყიფიანის გონივრულმა პასუხმა შედეგი გამოიღო და მოხერხდა ამ ადამიანთა სკოლის კომიტეტში დატოვება. ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლა 1880 წლის 3 თებერვალს დაარსდა, პ. პესჩუროვის წერილი იმავე წლის 17 ნოემბრით თარიღდება. ნეკროლოგში აღნიშნულია, რომ ელენე ყიფიანი სათავადაზნაურო სკოლის კომიტეტს გარდაცვალებამდე უძღვევოდაო, ე. ი. ელენე ლორთქიფანიძისა ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლის ღარიბ მოსწავლეთა კომიტეტს თავმჯდომარეობდა 1880-1890 წლებში. კირილე ლორთქიფანიძის არქივში დაცულია ანტონ ლორთქიფანიძის ხელწერილი: “მივიღეთ კირილე ლორთქიფანიძისაგან სამას ორმოცდა ათი მანეთი სააზნაურო სკოლის სადგომების შესაკეთებლათ. ქ. ქუთაისი, 31 ივლისი, 1888წ“. ხელს აწერენ ანტონ და სიმონ ლორთქიფანიძეები. აღნიშნული დოკუმენტი კიდევ ერთი დადასტურებაა ანტონ ლორთქიფანიძის მოღვაწეობისა ქუთაისის სათავადაზნაურო სკოლაში, რომელიც პირველი ქართული სკოლა იყო. მართალია, ამ პერიოდში ქალაქში მოქმედებდა ვაჟთა კლასიკური გიმნაზია, წმინდა ნინოს სახელობის ქალთა და სასულიერო სასწავლებლები, მაგრამ ისინი რუსული ორიენტაციისა იყო. სათავადაზნაურო ქართული სკოლის პედაგოგიური კოლექტივი სწავლებას ქართულ ტრადიციებზე დაყრდნობით წარმართავდა და სასწავლებელშიც ქართული სული ტრიალებდა.

ცნობილი ფაქტია, რომ ლიმიტრი ყიფიანი გაურკვეველ და საეჭვო სიტუაციაში მოკლეს 1887 წელს, სტავროპოლში. მომხდარმა ქართველი საზოგადოებების დიდი გულისწყრომა გამოიწვია. ტფილისის გუბერნატორი ყოველნაირად ცდილობდა, ლიმიტრი ყიფიანის დასაფლავების დღეს არ დაეშვა სახალხო პროტესტი, მაგრამ უშედეგოდ. ქვეყნისა და თავისი ოჯახისათვის ამ მძიმე დღეებშიც ანტონ ლორთქიფანიძე ჩვეული ღირსებით ხასიათდება. კონფიდენციალურ მოხსენებაში განათლების მინისტრ, გრაფ დ. ტოლსტოისადმი მთავარმართებელი დონდუკოვ-კორსაკოვი წერდა: “.მიუხედავად იმისა, რომ ჩემი განკარგულებები შესრულებული იქნა სისწორით, მიცვალებულის ნათესავებმა, მისმა ძმისწულმა ტფილისის ნოტარიუსმა დავით ყიფიანი და სიძემ ოაჯალია

ლორთქიფანიძემ, უარი განაცხადეს პოლიციის მოთხოვნის ასრულებაზე, გენერალ მაიორ იანოვსკის განუცხადეს, რომ გასვენებაზე მთავრობა არ არსებობს, არამედ ყველაფერს განაგებს ყიფიანის ქვრივი, რომ პროცესია უფრო ადრე დაბრუნდება უკან, ვინემ წავილოდეს ნაჩვენები გზით.

ყველა ამის შემდეგ, თუ თქვენი ბრწყინვალემა დაინახავს აუცილებლათ, რომ დამნაშავეთა მიმართ მივმართო აღმინისტრატული ზომებს, მაშინ, ჩემის აზრით, ნოტარიუს ყიფიანსა და თავად ლორთქიფანიძეზე, რომელთაც გამოიჩინეს ამ საქმეში არაკეთილსაიმედო აზრები, უნდა დაწესდეს პოლიციის აშკარა მეთვალყურეობა, მათ საცხოვრებელ ადგილზე“.

ზემოთ უკვე ვნახეთ, რომ პ. პესჩუროვის წერილში ანტონ და ელენე ლორთქიფანიძეები დასახელებული არიან, როგორც პოლიტიკურად არასაიმედო პირები, რომლებიც რევოლუციური წრის წევრები იყვნენ ან ახლოს იდგნენ მასთან. საქართველოს რევოლუციის მუზეუმისა და საქართველოს ცენტრალური არქივების ფონდებში დატული მასალები ადასტურებს, რომ ანტონ და ელენე ლორთქიფანიძეები ნამდვილად იყვნენ ქუთაისის ხალხოსანთა ორგანიზაციის წევრები. ამასვე ამტკიცებს რუსულ ინტერნეტ-სივრცეში განთავსებული ელექტრონული სამეცნიერო ბაზებიც, რომლებიც რუსულ საარქივო მასალებს ეყრდნობა, ამის თაობაზე ზემოთ უკვე ვისაუბრეთ. ტფილისის ყანდარმთა სამმართველოს უფროსის თანამემწე, შტაბს-კაპიტანი ქრისტოფოროვი თავის მოკლე “ზაპისკაში” წერს: “ქუთაისის გუბერნატორისაგან გადმოგზავნილი ცნობებიდან სჩანს, რომ რამდენიმე ახალგაზრდამ ქუთაისის და ტფილისის გუბერნიებში განიზრახეს საზოგადოების შედგენა, ხალხის მომზადება, აჯანყების მოწყობა და ავრცელებენ ხალხში რევოლუციონური შინაარსის წიგნებს ქართულად გადათარგმნის, კრებენ ხალხში ფულს და გამოიწერეს საზღვარგარეთიდან 1600 ცალი აკრძალული წიგნი და საბეჭდავი მანქანა.

მთავარი ხელმძღვანელი ამ საზოგადოებისა არის ესტატე (ევანტე) იოსელიანი (ტფილისში). აგრეთვე ლებულოზენ მეტად მხურვალე მონაწილეობას- მიხეილ ყიფიანი და ისიდორე ქიქოძე, რომელიც იმყოფება ოსმალეთში (როგორც სჩანს, ჩვენი საზღვრების ახლოს). ჯერ-ჯერობით ჩვენ გვაქვს ცნობები ამ საზოგადოების 40 წევრის შესახებ“. ჩამონათვალში დასახელებულია ანტონ ლორთქიფანიძე. ამასვე ადასტურებს კიდევ ერთი საარქივო დოკუმენტი სახელწოდებით "Заметки о лицах привлеченных к дознанию". დოკუმენტში ჩამოთვლილი უამრავი ქართველი და რუსი ახალგაზრდა, რომლებიც კავკასიაში ან რუსეთში მუშაობდნენ და საქართველოში ხალხოსნური იდეების გავრცელების საქმეს ემსახურებოდნენ. აქაც სახელდება ანტონ ლორთქიფანიძე — ქუთაისიდან და ლოლა ყიფიანი — ქუთაისიდან. სადავო აღარაა, რომ ისინი იყვნენ ხალხოსანთა საზოგადოების წევრები. საზოგადოებაში ანტონს ძირითადად აკრძალული ლიტერატურის შენახვა-გავრცელება ევალებოდა. ზემოთხსენებული ყანდარმერიის შტაბს-კაპიტანი ქრისტოფოროვი 1876 წლის სექტემბერში თავის მოხსენებაში წერდა: “..წიგნების საწყობი აქვთ მიხეილ ყიფიანის, ანტონ ლორთქიფანიძის, გაბიჩაძის და გიმნაზიის მოწაფის ყიფიანის ბინებზე. წიგნთსაცავს ქუთაისში მოაწყობენ და შეინახავენ ანტონ ლორთქიფანიძე, ისიდორე ქიქოძე, მიხეილ ყიფიანი პეტერბურგელი სტუდენტების დახმარებით, საიდანაც დაურიგდება აკრძალული წიგნები პროპაგანდისტებს და ახალგაზრდაობას.

...მთავარი სამოქმედო ბაზა მათი არის ტფილისი, ქუთაისი, გორი, თელავი და ოზურგეთის მაზრა. წიგნების საწყობები განიზრახული აქვთ იქონიონ

ქუთაისში: მიხეილ ყიფიანის, ვარლამ გაბიჩვაძის, გიმნაზიის მოწაფე ყიფიანის, ანტონ ლორთქიფანიძის ბინებზე.

...აკრძალული წიგნები აქვს შემდეგ პირებს, რომლებიც კიდევ მოვლიან უცხოეთიდან ლიტერატურას: ლევან ჩერქეზოვს (ტფილისი), არსენ კალანდაძეს, ანტონ ლორთქიფანიძეს (ქუთაისი), მიხეილ ყიფიანს...“.

ქრისტოფოროვს დავალებული ჰქონდა ხალხოსნების ყოველი ნაბიჯის კვლევა-ძიება და მათ “მავნე მოღვაწეობასთან” ბრძოლა. ჯერ კიდევ 1876 წლის ივლისისათვის ჟანდარმერიამ ქართველი ხალხოსნების შესახებ თითქმის ყველაფერი იცოდა. ამ მხრივ მათ დიდ დახმარებას უწევდა ხალხოსნების ორგანიზაციის წევრი იაგორა იოსელიანი, რომელიც ამავდროულად ჟანდარმერიის აგენტი იყო. იმავე წლის სექტემბრის დამდეგს ხელისუფლებამ დაასრულა კიდევ საიდუმლო ძიება, მაგრამ რამდენიმე მიზეზის გამო დაპატიმრებების დაწყებას არ ჩქარობდა. ანტონ და კირილე ლორთქიფანიძეებმა ქუთაისში საიდუმლოდ გაიგეს ვუბერნატორის გადაწყვეტილება ორგანიზაციის მთლიანი ლიკვიდაციის შესახებ. ანტონმა ბიბლიოთეკიდან აკრძალული ლიტერატურის გატანა და გადამალვა მოასწრო. 1876 წლის შემოდგომაზე მართლაც დაიწყო ხალხოსანთა დაპატიმრებები. გაჩხრიკეს ანტონის ბიბლიოთეკის ფონდიც, მაგრამ ვერაფერი აღმოაჩინეს. 9 დეკემბერს შტაბს-კაპიტანი ქრისტოფოროვი საგუბერნიო ჟანდარმთა სამმართველოს უფროსს ატყობინებდა, რომ დავალება სისრულეში მოიყვანა და დაპატიმრა ხალხოსანთა ორგანიზაციის წევრები. ჩამონათვალში დასახელებული არიან ანტონ ლორთქიფანიძე და ელენე ყიფიანი. მტკიცებულებების უქონლობის გამო, ხელისუფლებამ მათი მკაცრად დასჯა ვერ მოახერხა. ანტონსა და ელენეს ბრალი დასდეს ტფილისისა და ქუთაისის ვუბერნიებში რევოლუციურ-პროპაგანდისტული ჯგუფების არსებობის ცოდნასა და არგათქმაში, რისთვისაც შეეფარდათ ადმინისტრაციული სასჯელი: ანტონ ლორთქიფანიძეს მიესაჯა პატიმრობა ერთი თვით, ხოლო ელენე ყიფიანს — ფულადი ჯარიმა 100 მანეთი, თანხის გადაუხდელობის შემთხვევაში — პატიმრობა 10 დღით.

როგორც ვხედავთ, ეროვნული მსოფლმხედველობის გამო ანტონ ლორთქიფანიძეს მუდმივად თვალთვალისა და დევნის პირობებში უხდებოდა მოღვაწეობა. მიუხედავად ამისა, მან თავისი მოქალაქეობრივი და მამულიშვილური ვალი პირნათლად მოიხსნა.

ანტონ ლორთქიფანიძე მეუღლესთან ერთად

ლიტერატურა

- ლ. გაბუნია, 2006 - ლ. გაბუნია, ქუთაისი - დიდი საგანმანათლებლო ცენტრი, ქუთ., 2006.
 გრ. გიორგაძე, 1929 - გრ. გიორგაძე, თვითმპყრობელობა და რევოლუცია, ტფ., 1929.
 „კვალი“, №45 - გაზ. „კვალი“, 30 ოქტომბერი, №45, 1894.
 სპებ, ნიკო ნიკოლაძის არქივი, NP - 721.
 ქსიემ, ფონდი №2173/786.
 ზ. შველიძე, 1960 - ზ. შველიძე, რევოლუციურ - ხალხოსნური მოძრაობა საქართველოში, თბ., 1960.
 ს. ხუნდაძე, 1936 - ს. ხუნდაძე, დიმიტრი ყიფიანი, ტფ., 1936.

RITA TSAKADZE

ANTON LORTKIFANIDZE

The subject matter of the article is the biographical information of Anton Lortkifanidze – the founder of Kutaisi Scientific Library and the well-known public figure, the article gives the precise details of his public work, which suffers the lack of publicity.

The significant notes about the life and public work of Anton Lortkifanidze can be found in the obituary, published in the newspaper “Kvali” (the trait) 1894. The materials of the same level are contained in the works collected and published by Ioseb Imedashvili.

After graduating the faculty of law from the University of Odessa, Anton established the book depository – the library, he made a valuable contribution in founding the theatre of Kutaisi as well.

The article gives the information about his wife Elene (Lola), the daughter of Dimitri Kipiani, the worthy companion of his, who was actively involved in public processes. She was the initiator of forming the union of women, and the magazine “The addition of Georgian Library” was started. Elene and her friend women were actively involved in the works of the society spreading reading and writing skills among Georgians.

In the 70-80s of XIX century the populist movement became active in Georgia. Anton and his wife were blamed to have connections with them. Simon Khundadze writes about this fact in his monographic work “Dimitri Kifiani” In 1976 Anton and his wife were arraigned for participating in sabotaging political unions. Elene’s brother Nikoloz was watched by police.

The materials kept in the museum of Georgian revolution and in central archive confirm that Anton and Elene Lortkifanidzes were the genuine members of the populist movement of Kutaisi. The captain of the gendarmery of Kutaisi headquarters Kristoforov names Anton and Elene Lortkifanidze in his report, for whom the store house of literature was banned, along with Gabichvadze and Mikheil Kifiani.

In the autumn of 1976 the library fund of Anton was searched but the banned literature wasn’t found there, Anton and Kirile Lortkifanidzes had got the secret information beforehand, however Anton and Elen Lortkifanidzes were imprisoned for a small period.

Anton Lortkifanidze had to work in terms of constant circumstances of being watched and persecuted for his national approaches and social works, despite of these facts he sincerely made his contribution for his nation.